

บทที่ 5

การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 สามารถวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดร่วมกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การบรรยายเชิงวิเคราะห์ เพื่อความสอดคล้องและง่ายต่อความเข้าใจในการสรุปผลการของงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งต้องการคลี่คลาย ปรัชญาการณร่วม (Pattern) ที่เกิดขึ้นกับประชากรตัวอย่างแต่ละคน ผ่านการอธิบายผ่านปัจจัยที่ทำให้ลายคำทำหน้าที่ในการสื่อความหมาย กำหนดสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

โดยนำเอาข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์ของผู้สัมภาษณ์ การสรุปผลการวิจัยจะเน้นถึงประเด็นที่สำคัญเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานที่ว่า ลายคำมีความสำคัญและทำหน้าที่ปรากฏตัว โดยผ่านการรับรู้ของคน que เข้าไปใช้ภายในพื้นที่และเป็นตัวสร้างความหมายทางพื้นที่ กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ ก่อให้เกิดการรับรู้เป็นประสบการณ์ จนสามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นความรู้สึกศรัทธา และเคารพในสถานที่นั้น

จากกระบวนการทำงานของความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ เราสามารถคลี่คลายความสัมพันธ์ของปัจจัยมีผลต่อการทำงานของลายคำในแง่ของการรับรู้ออกเป็น 5 ประเด็นใหญ่คือ

5.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ วิเคราะห์ปัจจัยด้านสภาพทางกายภาพที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อลายคำโดยตรง

5.1.1 การบูรณะ

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวิหาร

5.1.3 สภาพแวดล้อมโดยรอบ เสียง และกลิ่น

5.2 โครงสร้าง-ตำแหน่งลายคำภายในวิหาร คือ วิเคราะห์ปัจจัยด้าน โครงสร้าง- ตำแหน่งการปรากฏตัวของลายคำ มีผลต่อปรากฏการณ์กับการรับรู้ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหาร

5.3 แสงสว่าง คือ วิเคราะห์ปัจจัยด้านแสงสว่างไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแหล่งกำเนิดแสง, ชนิดของแสง, สีของแสง, แสงที่สัมพันธ์กับช่องเปิดสู่ปริมาณแสงและทิศทางของแสงสว่างกับเวลา ที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อลายคำโดยตรง

5.3.1 จากโครงสร้างไปสู่ช่องเปิด ไปสู่ปริมาณแสงและทิศทางของแสงกับเวลา

5.3.2 ชนิดของแสง

5.3.3 สีของแสง

5.4 รูปแบบของลวดลายลายคำ คือ วิเคราะห์ปัจจัยด้านลวดลายของลายคำที่มีความสัมพันธ์กับการรับรู้

5.4.1 รูปแบบของลวดลายลายคำ

5.4.2 ลวดลาย ความหมายและการตีความ

5.5 ประสบการณ์เดิม คือ วิเคราะห์ปัจจัยด้านประสบการณ์เดิมหรือพื้นเพของประชากรตัวอย่างนั้น มีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์กับการรับรู้ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหาร

จากปัจจัยในเบื้องต้นนี้ ได้ผ่านการคัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่ปรากฏในทุกวิหารและมีประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษา และในงานวิจัยชิ้นนี้ยังมีปัจจัยด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยด้านเสียง ที่มาจาก กระจก ระฆัง เสียงสวดมนต์ เสียงนก เสียงผู้คน และเสียงของรถที่สัญจร ปัจจัยด้านกลิ่นที่มาจาก ธูป ดอกไม้ ปัจจัยด้านองค์ประกอบอื่นๆ ในฐานะสิ่งประดับตกแต่ง เช่น การใช้กระจก ภาพเขียน และอื่นๆ จากปัจจัยทั้งหมดล้วนส่งผลต่อการเกิดปรากฏการณ์ภายในวิหาร แต่เนื่องจากในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการปัจจัยที่มีความคล้ายคลึงกันในทุกวิหาร หรือเกิดขึ้นเหมือนกันเป็นหลัก ส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ ที่ไม่ได้ถูกอธิบาย ถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบสร้างปรากฏการณ์ และไม่ได้นำมาวิเคราะห์รวมไว้ในข้อมูล แต่จะปรากฏในข้อมูลของบทที่ 4 ในส่วนข้อมูลด้านกายภาพและด้านประสบการณ์ของประชากรตัวอย่าง ซึ่งปัจจัยที่จะนำมาถูกอธิบายในงานวิจัยชิ้นนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้คือ

ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของลายคำในแง่ของการรับรู้

5.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้าง

เป็นปัจจัยที่ผู้วิจัยพบว่า เป็นสาเหตุต่างๆ ที่มีผลต่อการทำงานที่ของลายคำโดยตรง โดยอธิบายถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและโครงสร้างที่เกี่ยวข้องในทุกๆ แ่งมุมมอง

5.1.1 การบูรณะ

ในการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีสาเหตุหลัก มาจาก การบูรณะ ประเด็นเรื่องการบูรณะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและแสงสว่างอย่างมาก เนื่องจากบูรณะนั้นสามารถแบ่งแยกได้จากงบประมาณที่ใช้บูรณะ จากข้อมูลพบว่า ปัจจัยสำคัญคือ งบประมาณที่เข้ามาใช้บูรณะทำให้เกิดการบูรณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัด เช่น วิหารปราสาท วิหารน้ำเต้าม วิหารปงยางคก ได้รับผลกระทบจากงบประมาณในการบูรณะที่น้อยเป็นอย่างมากเนื่องจากสภาพทางกายภาพในปัจจุบันมีสภาพที่ทรุดโทรมมาก และขาดดูแลเอาใจจากหน่วยงานของราชการอีกด้วย เมื่อเปรียบกับวิหารลายคำ วัดพระสิงห์ ที่ได้รับงบประมาณที่มากทั้งจากหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และดูแลจากราชการเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ ทำให้สภาพ

ภายภาพปัจจุบันสอดคล้องกับการรับรู้และการเกิดปรากฏการณ์เป็นอย่างดี จากการลงภาคสนามพบว่า การบูรณะที่แตกต่างกันย่อมทำให้เกิดผลของปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ตัวอย่างการบูรณะที่ดีที่ผู้วิจัยอยากจะเสนอแนะใช้เป็นแนวทางแก่วิหารอื่นๆ คือ วิหารลายคำ เพราะการบูรณะไม่ได้หมายถึงแค่การซ่อมแซมด้านกายภาพเท่านั้น แต่มีการคำนึงถึงผลลัพธ์ที่จะได้จากการบูรณะอีกด้วย มีการวางแผนและคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของภาพที่จะปรากฏหลังการบูรณะ ที่จะส่งต่อการรับรู้ต่อผู้คนที่เข้ามาในวิหาร จากตรงนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ คณะผู้บูรณะวิหารลายคำ¹³² มีการสำรวจและตรวจสอบหาปัจจัยที่จะส่งผลต่อการปรากฏตัวของลายคำ หรือช่วยประกอบสร้างให้ลายคำสามารถทำหน้าที่ของมันเองได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อผู้คนที่เข้ามาภายในวิหาร จะพบว่าวิหารลายคำมีการบูรณะทั้งลวดลาย แสงสว่าง (ที่คำนึงบรรยากาศในอดีต) สภาพแวดล้อมรอบข้าง แม้แต่อุปกรณ์ที่ใช้ภายในวิหารยังมีการปรับให้เข้ากับสภาพของพื้นที่ภายในวิหาร อีกทั้งยังพบว่าวิหารลายคำได้รับการเอาใจใส่ดูแลอยู่เสมอ และสภาพ ณ ปัจจุบันก็มิได้แตกต่างจากบรรยากาศจากอดีตมากนัก แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนเรื่องระบบแสงสว่าง มีการเดินระบบไฟฟ้าภายในวิหาร แต่ทางวัดพระสิงห์และกรมศิลปากรมีการคำนึงถึงผลที่จะตามมาจากการบูรณะจึงได้มีการตกแต่งภายในและภายนอกให้กลมกลืนและสวยงามเหมือนเมื่อยามอดีต สภาพบริบทโดยรอบตัววิหารยังคงซึ่งไว้ในบรรยากาศเดิม ในปัจจุบันภายในวิหารเองทางวัดไม่ได้อนุญาตให้จัดรูป แต่ยังสามารถกราบไหว้ได้ตลอดจนนำสักการบูชาต่างๆ ได้เหมือนเดิม และได้มีกำหนดข้อห้ามคือ ห้ามถ่ายรูป เนื่องจากแสงแฟลชจะทำลายภาพฝาผนัง แต่ก็มีนักท่องเที่ยวส่วนน้อยที่ทำตาม สิ่งที่เกิดขึ้นได้ก็อย่างจากการลงภาคสนาม พบว่าทางวัดได้มีการจัดพระลูกวัดให้ดูแลและทำหน้าที่เสมือนเป็นไกด์และพระประจำวิหารเพื่อคอยรับสิ่งที่ชาวบ้านนำมาถวายและพูดคุย ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประวัติของวิหารลายคำ จากการจัดการดูแลทั้งหมดของทางวัด ทำให้สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมและทัศนียภาพโดยรวมของวิหารอยู่สภาพที่คงเดิมไม่แตกต่างจากสภาพในอดีตมากนัก ทำให้บรรยากาศโดยรวมยังคงเดิม แม้จะไม่มีกิจกรรมที่เคยประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเกิดขึ้นภายในวิหารประกอบกับสภาพแวดล้อม และสภาพแวดล้อมโดยรอบของวัดที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ตาม แต่วิหารลายคำ ณ ปัจจุบันยังคงสภาพและบรรยากาศที่กลมกลืนและให้ความรู้สึกเมื่อครั้งอดีตได้ดี

¹³² กรมการวัดและกรมศิลปากรเขตที่ 8

ภาพที่ 5.1 สภาพแวดล้อมที่แสดงถึงการจัดการระเบียบที่ดีของวิหารลายคำ โดยคำนึงความสวยงามทางด้านภูมิทัศน์และแสงสว่างภายในนอกด้วย

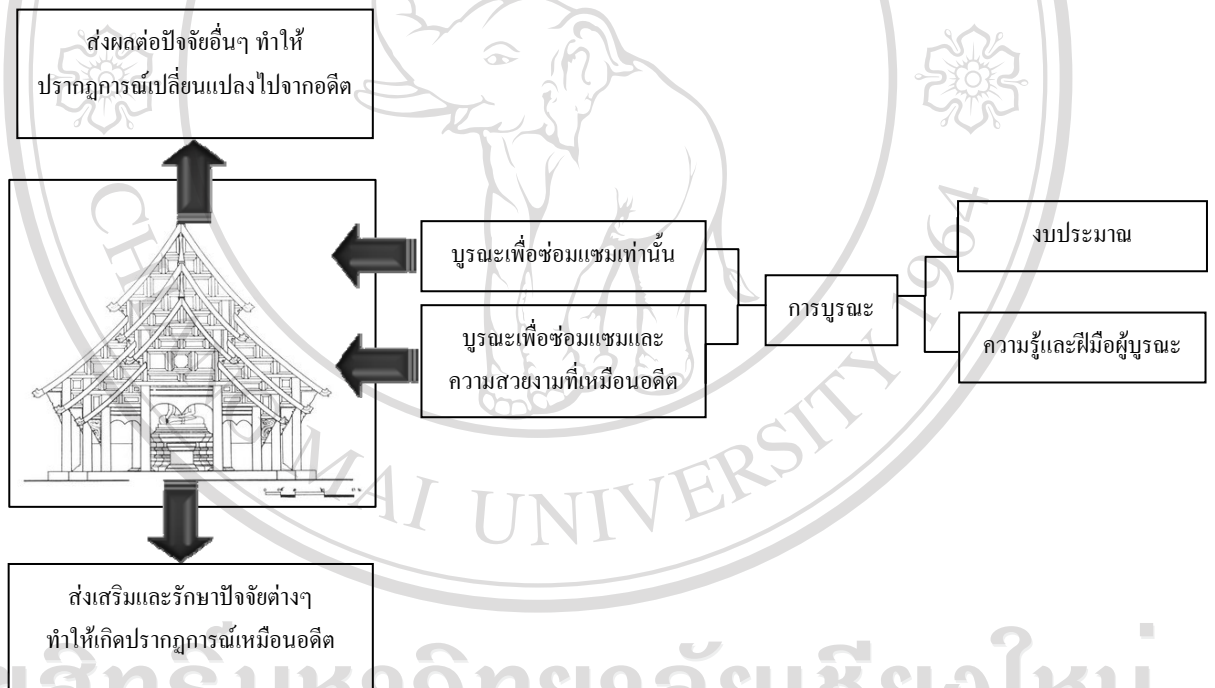
ภาพที่ 5.2 แสดงบรรยากาศภายในของวิหารลายคำที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบแสงสว่างและติดตั้งระบบความปลอดภัย ถึงแม้จะมีการติดตั้งระบบความปลอดภัย แต่สร้างความกลมกลืนให้เข้ากับลักษณะทางกายภาพจะพบว่าการตกแต่งให้เข้ากับสภาพภายใน โดยจะไม่ให้เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ต่างๆ มีผลต่อการตกแต่งและบรรยากาศที่แตกต่างไปจากบรรยากาศเดิมของวิหาร (ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551)

ประเด็นเรื่อง การกำหนดแนวทางในการบูรณะกับงบประมาณที่ต้องสอดคล้อง ื่ออำนาจซึ่งกันและกันก็เป็นปัจจัยที่สำคัญ จากการเก็บข้อมูลพบว่าปัญหาของการจัดการแนวทางบูรณะคือ งบประมาณ เนื่องจากสัดส่วนงบประมาณของแต่ละวัดที่ไม่เท่ากัน ย่อมส่งผลต่อการบูรณะ ดังนั้นปัญหาเรื่องงบประมาณในการบูรณะน่าจะเป็นปัจจัยต้นๆ ที่ควรพิจารณาก่อนทำการบูรณะ อีกทั้งในการศึกษาพบว่าการบูรณะนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ ทั้งเรื่อง โครงสร้าง ตำแหน่ง แสง รูปแบบของลายคำ และการปรากฏตัวของลายคำ เนื่องจากเป็นปัจจัยต้นๆ ที่มีผลต่อโครงสร้างและลายคำโดยตรง ทำให้เมื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในบางวิหารเกิดปรากฏการณ์ที่ เปลี่ยนไปจากอดีต ประเด็นเรื่องประสงค์ในการบูรณะ ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการบูรณะ โครงสร้างวิหารเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางต่างๆ เช่นกัน ดังเช่น วิหารปราสาทที่ได้รับอิทธิพลจากการเมืองการปกครองทำให้ถูกปรับเปลี่ยนแปงวิหารเป็นวิหารปิด จึงส่งผลในเรื่องของแสงสว่างภายในวิหารเป็นอย่างมาก ดังนั้นการบูรณะจึงไม่ได้หมายความถึงแค่การซ่อมแซมเท่านั้น จึงควรคำนึงถึงผลที่ได้รับเมื่อบูรณะด้วย

ในการวิจัยยังพบว่าการบูรณะสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางแรกเป็นการบูรณะซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงแข็งแรง และแก้ปัญหาทางกายภาพ (คือทำให้คืน

สภาพเดิมก่อน) เช่น การแก้ไขในเรื่องของความชื้น แก้การชำรุดของหลังคา (หลังคารั่ว) และแก้ การทรุดตัว ของอาคาร แนวทางที่สองเป็นการบูรณะตกแต่งทางด้านสถาปัตยกรรมให้อาคารอยู่ใน สภาพสมบูรณ์ (ฟื้นฟูสภาพและปรับปรุงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบของ อาคารในอดีตและเหมาะสมกับการใช้งาน ในปัจจุบัน) เช่น การตกแต่งภายใน การตกแต่งสี และ ลวดลายของประติมากรรมต่าง แต่ในกระบวนการวิจัยชิ้นนี้การบูรณะที่พบส่วนใหญ่จะเป็นแบบแนวทาง แรก เนื่องจากงบประมาณที่จำกัดของทางวัดทำให้เมื่อบูรณะสามารถทำได้แค่การซ่อมแซมเท่านั้น ควรทำให้เข้าใจโครงสร้างและเข้าใจหลักการของการบูรณะคือ ควรคำนึงถึง เหตุผลที่ต้องบูรณะ โดยทำการสำรวจ แล้วจัดตั้งงบประมาณ และคำนึงผลลัพธ์ที่ได้รับจากการบูรณะอย่างละเอียดถี่ ถ้วนเพื่อให้ความสอดคล้องในเรื่องของทัศนียภาพที่สวยงามเหมือนครั้งอดีต สามารถอธิบายและ สรุปรูปตามแผนภูมิภาพดังนี้

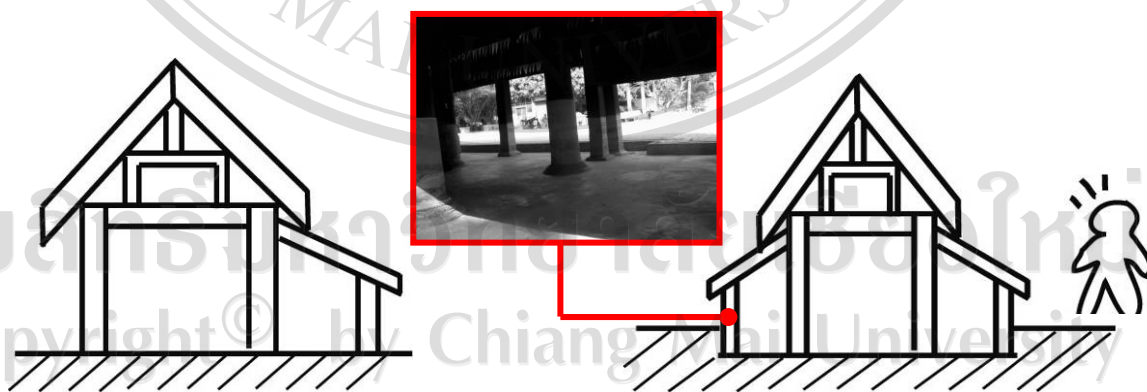
แผนภูมิที่ 5.1 แสดงการสรุปและสังเคราะห์ของปัจจัยด้านการบูรณะ

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวิหาร

“กายภาพ” ในที่นี้หมายถึง ขอบเขตที่ครอบคลุมทั้งวิหารทั้งภายนอกและภายใน จากการ วิจัยพบว่าปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวิหาร มีผลกระทบโดยตรงกับการเกิด ปรากฏการณ์ภายในวิหาร เนื่องจากปัจจัยด้านกายภาพกับขนาดของพื้นที่ (Place) นั้นสอดคล้องซึ่ง กันและกันอยู่เสมอ อย่างเช่นประตูของวิหารปราสาทที่มีเปลี่ยนแปลงจากวิหารเปิดเป็นวิหารปิด

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผนังและปิดช่องแสงขนาดใหญ่ไป เนื่องมาจากเหตุผลจากการบูรณะ ส่งผลทำให้พื้นที่ (Place) ภายในวิหารเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ถึงแม้ขนาดพื้นที่จะเท่าเดิม แต่สถานะแสงสว่างนั้นถูกเปลี่ยนแปลงไป และส่งผลทำให้การปรากฏตัวของลายคำไม่เหมือนเดิม เมื่อ “คุณลักษณะ” ของวิหารเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ภายในวิหารมีลักษณะบรรยากาศที่มืด และดูน่ากลัว อีกทั้งเมื่อประชากรตัวอย่างเข้าไปเก็บข้อมูลพบว่าทั้ง 4 คน ไม่สามารถรับรู้ถึงการปรากฏตัวของลายคำได้เท่าที่ควรเนื่องจากปริมาณแสงที่น้อยอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเป็นวิหารปิด เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ไม่ได้คำนึงผลที่ตามมา ทำให้ความหมายของพื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนความหมายไปด้วย เพราะโครงสร้างเดิมของวิหารมีลักษณะ โครงสร้างที่สูงแตกต่างกับศิลปะของวิหารทั่วไป ประกอบกับลายคำจะปรากฏที่โครงสร้างที่มีลักษณะสูง กับแสงที่มีปริมาณที่น้อยจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทำให้ประชากรตัวอย่างไม่สามารถรับรู้ของการปรากฏตัวของลายคำได้

นอกจากประเด็นในข้างต้น ยังพบว่าการปรับเปลี่ยน โครงสร้าง (ในที่นี้หมายถึง ส่วนที่รับน้ำหนักของวิหาร) ดังกรณีของวิหารพระนางจามเทวี วัดปงยางคก จังหวัดลำปาง มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของวิหาร คือ ระดับพื้นของวิหาร ที่มีลักษณะต่ำกว่าพื้นระดับถนน เนื่องจากวิหารมีความเก่าแก่มากยากต่อการบูรณะ ประกอบกับระดับพื้นด้านนอกที่สูงขึ้น ทำให้หลังคามีระดับที่ต่ำลง เนื่องจากการยกหากจะบูรณะวิหารเพื่อปรับระดับให้เท่าหรือสูงกว่าพื้นด้านนอก จึงทำให้วิหารมีลักษณะที่มีหลังคาต่ำกว่าระดับเมื่อเทียบกับความสูงของคนทั่วไปดังภาพที่ 5.3

ภาพที่ 5.3 แสดงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของวิหารปงยางคก

อีกทั้งมีการสร้างอาคารเพิ่มเติมด้านซ้ายทำให้ปริมาณแสงช่วงเช้าที่น้อยลงทำให้แสงแดดไม่สามารถเข้าไปภายในวิหารได้ สภาพทางกายภาพของวิหารที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลทำให้สถานะแสงภายในวิหารนั้นน้อยลงไปด้วยเมื่อสถานะของแสงภายในน้อยลง ย่อมส่งผลทำให้โครงสร้างและตำแหน่งในการกำหนดการมองเห็นเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเมื่อแสงน้อยลายคำที่เกิดความทึด

โทรมและไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถอาศัยแสงช่วยให้ปรากฏตัวออกมาได้ จึงไม่ดึงดูดใจผู้ร่วมวิจัย เมื่อแรกเห็นจากการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพหรือการเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างนั้นมี เป็นความสัมพันธ์ต่อตำแหน่งการปรากฏของลายคำ

5.1.3 สภาพแวดล้อมโดยรอบ เสียง และกลิ่น

สภาพแวดล้อมโดยรอบยังเป็นปัจจัยอีกอย่างที่สำคัญต่อการรับรู้ของประชากรตัวอย่าง เนื่องจากความเจริญและสภาพแวดล้อมโดยรอบนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังเช่น ในการเก็บ ข้อมูลวิหารปราสาทพบว่าเนื่องจากการตัดผ่านของถนนข้างวิหารและในปัจจุบันวิหารอยู่ใน ตำแหน่งที่รถพลุกพล่านมาก ทำให้เกิดเสียงรบกวนและเสียงแตรตลอดเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การรับรู้ของประชากรตัวอย่าง เกิดการขาดตอนในบางช่วง เนื่องจากไม่มีสมาธิเพียงพอ ในการจินตนาการนั้น

จากการศึกษาปัจจัยข้างต้นสามารถสรุปถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ คือ เรื่องของการ บูรณะ พบว่าวิหารน้ำแต้มมีปัญหาของเรื่องความทรุดโทรมของอาคารและลวดลายของลายคำเป็น อย่างมาก ซึ่งเป็นปัญหาและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลทำให้ประชากรตัวอย่างไม่สามารถรับรู้ ปรากฏการณ์ภายในวิหารเมื่อเหมือนครั้งอดีต และลายคำไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ คือ เกี่ยวเนื่องกับ “ความสมบูรณ์” ของลวดลายคำ ที่มีการหลุดร่อนก่อให้เกิดการขาด ต่อในการทำความเข้าใจในการปรากฏตัวของลวดลาย และการลดกิจกรรมภายในวิหารที่เสมือน เป็นอาคารหนึ่งภายในวัดที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อพิธีกรรมทางศาสนาเลย

วิหารพระนางจามเทวี มีประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างวิหารมีสาเหตุมา จากการเกิดน้ำท่วม และการถมที่ที่สูงขึ้นของถนนจากด้านนอก ทำให้ภายในวิหารมีพื้นที่ต่ำกว่า ระดับถนน ประกอบกับงบประมาณที่ใช้ในการบูรณะมีจำนวนที่น้อย สามารถบูรณะได้ตามสภาพที่ เสียหายเท่านั้น และเนื่องจากวิหารมีความเก่าแก่ไม่สามารถบูรณะ โดยการยกและถอด โครงสร้างมา ได้ ทำให้ สภาพลายคำมีการหลุดร่อนไป และปัญหาเรื่องการจอดรถของผู้คนที่เข้าในวัดที่มีการ จอดรถไม่เป็นระเบียบ จอดข้างวิหาร ประกอบกับลานทรายรอบวิหารที่เกิดเป็นฝุ่นเมื่อมีรถเข้ามา ทำให้ภายในวิหารเกิดความสกปรกนั้นเอง

วิหารไหล่หินหลวง มีความน่าสนใจด้านสภาพกายภาพ ที่สามารถวัดได้จาก ประสิทธิภาพประชากรตัวอย่าง ในการเก็บข้อมูลการรับรู้พบว่า มีความรู้สึกที่คล้ายกันคือ ความต่ำ ของพื้นวิหาร ที่เอื้อให้ตำแหน่งของลายคำที่มีความละเอียดสามารถมองดูได้โดยง่าย ถึงแม้จะมี ความไม่สมบูรณ์ของลวดลายอยู่บ้างก็ตาม โครงสร้างของวิหารที่มีลักษณะต่ำ ทำให้แสงแดดยากต่อ การเล็ดลอดเข้ามาภายในวิหารได้ อีกทั้งมีลักษณะของโครงสร้างที่บังคับทำให้ประชากรตัวอย่างทั้ง

4 คน ต้องกำหนดมุมมองและตำแหน่งของตนเองสู่มุมมองที่สูง เนื่องจากวิหารมีลักษณะที่ต่ำและเล็กจึงเป็นบังคับเมื่อเข้าไปในวิหารให้นั่งลง เพื่อมองลากลคำสู่ลวดลายด้านบน เชื่อว่าสล่าในอดีตไม่สนใจแค่เรื่องของกรวดลวดลายเท่านั้น แต่มีการคิดถึงเรื่องตำแหน่งที่จะมาววดลวดลายให้สัมพันธ์กับพื้นที่ภายในวิหารที่สร้างโดย “โครงสร้าง” หรือจะพูดได้ว่า “โครงสร้าง” เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพื้นที่ว่าง

วิหารปราสาทมีปัญหาทางด้านกายภาพต่อการรับรู้มากที่สุด เนื่องจากภายในวิหารไม่มีแสงสว่างเข้าไปได้เลย ส่งผลต่อลากลคำภายในวิหาร ไม่ปรากฏตัวต่อผู้คนที่เข้าไป เนื่องจากวิหารมีโครงสร้างที่มีลักษณะสูงและใหญ่ ทำให้ยากต่อแสงจากภายในจะสามารถเข้าไปภายในวิหารได้เมื่อบูรณะปิดผนังรอบข้างแล้ว ทั้งนี้เป็นการส่งผลกระทบระหว่าง เรื่องการบูรณะ สู่ปัญหาด้าน โครงสร้าง และแสงสว่าง

จากปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงตามสถานะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็น การตัดถนน การจราจร และกิจกรรมทางศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป ที่ส่งผลในรูปของสภาพแวดล้อมโดยรอบ กลิ่นที่เคยได้จากการจตุรปูเทียน ดอกไม้ที่ผู้คนนำมากราบไหว้ตามประเพณีที่เลือนหายไป ตามข้อกำหนดและระเบียบบังคับที่เกิดขึ้นของแต่ละวิหาร ประเด็นเรื่องเสียง ที่มาจากเสียงรถ เสียงคนที่พลุกพล่าน ตลอดจนเสียงสวดมนต์ที่หายไปตามกิจกรรมที่ลดหายไปนั่นเอง ปัจจัยทั้งหมดล้วนมีผลมาจากการละเลยขาดการดูแลเอาใจใส่ และการที่ไม่มีการจัดระเบียบต่างๆ เพื่อส่งเสริมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

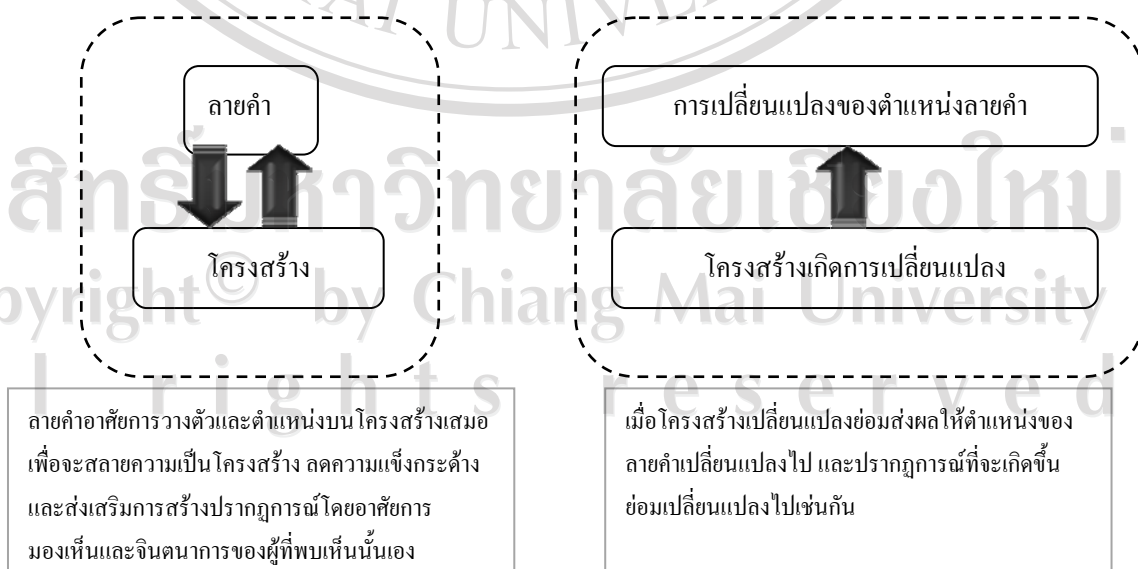
5.2 โครงสร้าง - ตำแหน่งลากลคำภายในวิหาร

“โครงสร้าง” มีความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงและเอื้อให้ลากลคำในจุดที่ตำแหน่งต่างๆ สามารถปรากฏตัวออกมา แต่ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงทาง “โครงสร้าง” ที่ไม่ใช่แค่ส่งผลให้ตำแหน่งของลากลคำที่ระดับบน โครงสร้างเปลี่ยน แต่ส่งผลต่อปัจจัยอื่นๆ เช่น แสงสว่าง ทำให้ทิศทางของแสงเปลี่ยนไป ในการจัดวางโครงสร้าง และวางตำแหน่งของลากลคำ ได้ผ่านการวางแผนคิดและความหมายจากสล่าที่คิดค้นววดลากลคำไว้ตั้งอดีต มีการคำนึงถึง ตำแหน่งการววดลวดลาย ความสมบูรณ์ของลวดลาย โครงสร้าง และสภาวะแสงที่เหมาะสมจากตำแหน่งของโครงสร้าง เช่น วิหารปราสาทที่มีลักษณะโครงสร้างภายในวิหารที่สูงใหญ่ ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นเพราะสล่าต้องการให้ผู้ที่เข้ามาในวิหารนั้น รู้สึกว่าเสมือนถูกข้อมองด้วยลวดลายที่เสาที่สูง ทำให้เกิดปฏิกิริยาเกิดความรู้สึก น่าเกรงขาม จนต้องนั่งลงในที่ต่ำ อีกทั้งความสูงใหญ่ของโครงสร้างยังกำหนดตำแหน่งของลากลคำที่บริเวณเสาเมื่อมองแล้วรู้สึกเหมือนเคลื่อนไหวเมื่อมองจากที่ต่ำสู่มุมสูง จะเห็นว่าโครงสร้างไม่กำหนดแค่ตำแหน่งของลากลคำเท่านั้น แต่ยังสามารถกำหนดตำแหน่งใน

วางตัว (Orientation) ของคนที่สัมพันธ์กับการใช้พื้นที่และการมองเห็นสิ่งต่างๆ ในพื้นที่นั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง “โครงสร้าง” และ “ตำแหน่ง” ของลายคำเป็นความสัมพันธ์ที่แยกขาดออกจากกันได้ยาก เป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อและส่งผลซึ่งกันและกันเสมือนเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อพิจารณาจากความหมาย ความรู้สึกที่ประชากรตัวอย่างบรรยายไว้ในทุกวิหารจะพบว่า “ตำแหน่ง” และ “จังหวะ” ของลายคำ สามารถสร้างจินตนาการ หรือการย้อนกลับเอาประสบการณ์ในอดีต แทรกตัวอยู่บางๆ ในการตีความของทุกคน ดังเช่น วิหารน้ำเต้าที่ทุกคนจินตนาการเสมือนอยู่ในป่าหิมพานต์ ที่มีต้นโพธิ์ของพระพุทธเจ้าประทับอยู่ จะเห็นได้ว่าตำแหน่งของลายคำที่อยู่ด้านหลังพระประธาน และลายคำบนเสาที่เสมือนเป็นต้นไม้ที่มีเถาวัลย์ มีการแทรกความหมาย เป็นการเปิดเข้าไปในชั้นของประสบการณ์ (Layers of Meaning) ที่มีการนำมาตีความใหม่และถูกบันทึกลงในชั้นเชิงของประสบการณ์นั่นเอง

จากการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพหรือการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างนั้น มีเป็นความสัมพันธ์ต่อตำแหน่งการปรากฏของลายคำ เนื่องจากลายคำ จำเป็นให้ต้องอาศัยโครงสร้างเพื่อปรากฏตัวในตำแหน่งต่างๆ ที่สละจัดและออกแบบไว้อย่างดี ทั้งนี้น่าจะมาจากเหตุที่ต้องสร้างปรากฏการณ์และบรรยากาศที่เสมือนเป็นการจำลองสถานที่ต่างๆ หรือสร้างพื้นที่ (Place) ทางความหมาย เช่นในวิหารน้ำเต้าลายคำที่มีความแนวคิดสื่อความหมายถึง ป่าหิมพานต์ที่มีต้นโพธิ์ของพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติธรรมอยู่ ซึ่งน่าจะเป็นแนวคิดที่ว่า การใช้ลายคำประดับและวางตัวบนโครงสร้าง เพื่อจะสลายความเป็นโครงสร้าง และส่งเสริมการสร้างปรากฏการณ์ โดยอาศัยการมองเห็นและจินตนาการของผู้ที่พบเห็นนั่นเอง สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิภาพด้านล่างคือ

ลายคำอาศัยการวางตัวและตำแหน่งบนโครงสร้างเสมอ เพื่อจะสลายความเป็นโครงสร้าง ลดความแข็งกระด้าง และส่งเสริมการสร้างปรากฏการณ์โดยอาศัยการมองเห็นและจินตนาการของผู้ที่พบเห็นนั่นเอง

เมื่อโครงสร้างเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลให้ตำแหน่งของลายคำเปลี่ยนแปลงไป และปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นย่อมเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

แผนภูมิที่ 5.2 แสดงการสรุปและสังเคราะห์ของปัจจัยด้านโครงสร้างและตำแหน่งของลายคำ

5.3 แสงสว่าง จากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างของทั้ง 5 วิหารเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของแสงสว่างโดยตรง

5.3.1 จากโครงสร้างไปสู่ช่องเปิด ไปสู่ปริมาณแสง และทิศทางของแสงกับมิติเวลา

ประเด็นที่น่าสนใจของเรื่องแสงสว่าง คือ ภายในวิหารปราสาทนั้น พบว่า “แสงสว่าง” มีผลกระทบต่อปรากฏการณ์การรับรู้ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหาร แล้วยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาวะแสงภายในวิหารส่งผลให้การเก็บข้อมูลการรับรู้เปลี่ยนแปลงไปด้วย สิ่งที่ได้จากการตีความของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน คือ “ความรู้สึกกลัว” เมื่อเข้าไปภายในวิหารในตอนเช้า ซึ่งน่าจะมาจากการ ปิดช่องเปิด จึงทำให้ปริมาณแสงน้อยลง และทิศทางของแสงเปลี่ยนไป แม้เมื่อมีแสงจากภายนอกจะมีเข้ามาประกอบร่วมกับภายในที่มีแสงประดิษฐ์กลับไม่ช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ประทับใจเลย¹³³ เมื่อปริมาณของแสงภายในไม่เพียงพอ ลายคำที่มีสภาพไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถปรากฏตัวให้ประชากรตัวอย่างเห็นและตีความจากรับรู้ไม่ได้

โดยสรุป แสงเป็นเหมือนเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดขอบเขตจากลักษณะแสงที่สัมพันธ์กับพื้นที่ (Place) ซึ่งแสงนั้นสามารถสื่อความหมายของการเชื่อมต่อ (Connection) และการแบ่งแยก (Separation) ของพื้นที่ระหว่างภายนอกและภายในได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโครงสร้าง (Structure) ตลอดจนสภาพภูมิประเทศ หรือภูมิอากาศ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดลักษณะชนิดของการเชื่อมต่อพื้นที่ภายในและภายนอกด้วย ทิศทางของแสง ซึ่งสามารถทำหน้าที่การสร้างจุดรวมสายตาและการเคลื่อนที่ ซึ่งในการศึกษาพบว่าโดยปกติแล้วมนุษย์จะตอบสนองกับแสงที่มีความสว่างมาก ดังนั้นแสงจึงเป็นสิ่งที่ช่วยในการนำทางและกำหนดทิศทางต่างๆ แสงยังสามารถสร้างความหมาย หรือ “จิตวิญญาณพื้นที่” (Spirit of Place) ในวิหาร¹³⁴

ในการศึกษางานวิจัยของพัชรา โสมดี พบว่าลักษณะแสงกับทิศทางภายในวิหาร ประกอบไปด้วยลักษณะแสงกับการสร้างจุดรวมสายตาและแสงกับการเคลื่อนที่ โดยปกติแล้วมนุษย์จะตอบสนองกับแสงที่มีความสว่างมาก ดังนั้นแสงจึงเป็นสิ่งที่ช่วยในการนำทางและกำหนดทิศทางต่างๆ และในการศึกษาปรากฏการณ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ แสงจะมีบทบาทในการสร้างความหมายของลายคำภายในวิหาร เนื่องจากลายคำต้องอาศัยความต้องการแสงของมนุษย์และความหมายของแสง¹³⁵ การใช้แสงในการออกแบบสถาปัตยกรรมจะต้องสามารถสนองความ

¹³³ ดูรายละเอียดหน้า 9

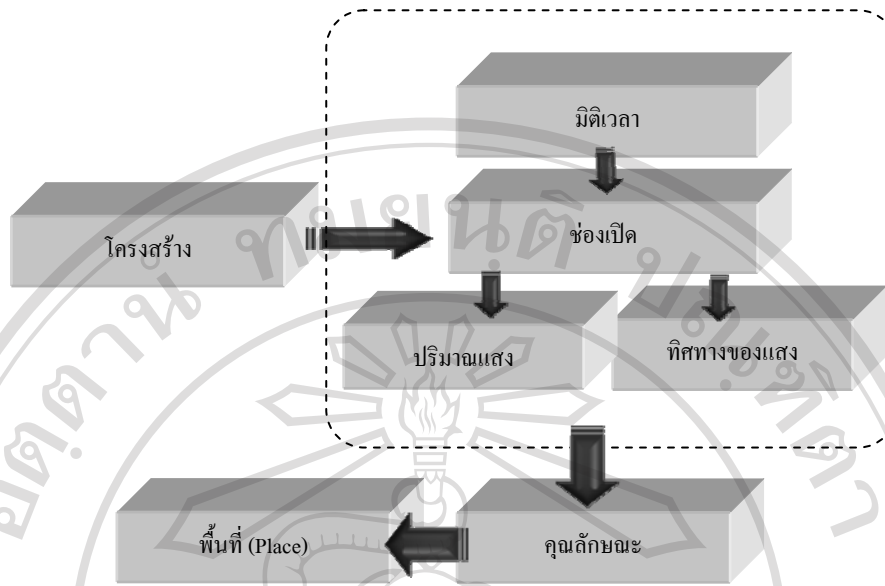
¹³⁴ พัชรา โสมดี, “ปรากฏการณ์แห่งแสงในสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา การออกแบบพื้นที่อยู่อาศัย จังหวัดเชียงใหม่”, สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2546, หน้า 145-146

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141- 149

ต้องการนี้ได้ เพื่อให้สามารถรับรู้รูปทรงของวัตถุ เนื่องจากกรณีที่แสงตกกระทบวัตถุแล้ว เกิดการไล่ความเข้มแสงและเงาขึ้นบนวัตถุ ทำให้มนุษย์สามารถทราบรูปทรงของวัตถุ รับรู้ความลึก และระยะใกล้ไกลได้มีประโยชน์ในการกระชาระยะ และทำให้สามารถเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นจากวัตถุได้ ทั้งนี้แสงที่ตกกระทบวัตถุจะต้องมีปริมาณมากพอ ที่จะทำให้มนุษย์มองเห็น โดยคุณภาพของแสงจะมีมากน้อยก็ตามความสำคัญในการมองเห็นนั้นๆ โดยทั่วไปแล้วแสงควรทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนและสีที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด¹³⁶ แสงยังเป็นตัวสะท้อนและกระตุ้นองค์ประกอบต่างๆ โดยเฉพาะการใช้สีทองจะทำให้เกิดประกายเจิดจ้า สร้างความรู้สึกน่าศรัทธาตามคติธรรมในพุทธศาสนา “ช่องเปิด” ในวิหารมีความสำคัญมาตั้งแต่ครั้งอดีตอีกทั้งมันเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบคือ ช่องเปิดส่งผลต่อปริมาณแสงที่เข้า และกำหนดทิศทางของแสงอีกด้วย ดังนั้นการใช้ช่องเปิดภายในวิหารจึงเป็นปัจจัยที่น่าสนใจและให้ความสำคัญเนื่องจากหากมีการใช้แสงธรรมชาติ ภายในวิหาร ก็จะสามารถสร้างบรรยากาศของ วางตำแหน่งองค์ประกอบสีทอง ลวดลายคำ และ โครงสร้างของวิหารที่ถูกกระทบด้วยแสงอ่อนๆ จากภายนอก ประกอบกับแสงเทียนบริเวณแท่นบูชาที่พริ้วไหวไม่หยุดนิ่ง ช่วยสร้างความชัดเจนในรูปทรงแสงเงาและลักษณะที่งดงามให้ลายคำพร้อมไปกับบรรยากาศของความสงบน่าศรัทธา อันจะปลูกจิตสำนึกการรับรู้แก่ผู้ที่เข้ามากราบไหว้บูชา ด้วย “คุณลักษณะ” (บรรยากาศ) ของแสงที่มีดลัว ทำให้เกิดความรู้สึกนึ่งเจิบและความสงบได้เป็นอย่างดี นี่เองที่เป็น “คุณลักษณะ” ที่เกิดขึ้นเองภายในวิหาร หากมีการกำหนด ช่องเปิด ปริมาณแสง และทิศทางของแสง ตลอดจนคำนึงชนิดของแสงที่ใช้ ก็จะสามารถนำ “คุณลักษณะ” ที่ว่านี้มากลับมาใช้ภายในวิหาร ณ ปัจจุบันได้

ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของช่องเปิด ผู้การเกิดปริมาณแสง และกำหนดทิศทางของแสงนั้น เป็นกระบวนการของการทำงานส่งผลซึ่งกันและกัน คือ ขนาดของช่องเปิดมีผลต่อปริมาณของแสงที่จะเข้ามาทั้งนี้ขึ้นกับรูปทรงและขนาด และส่งผลต่อทิศทางของแสง ที่ทำให้การรับรู้แปงระยะใกล้ไกลได้ ทั้งนี้ถูกครอบคลุมด้วย “มิติเวลา” ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงสิ่งๆ ต่างเข้าด้วยกันโดยมิติเวลาจะส่งผลต่อปริมาณแสงและทิศทางแสง ตามการหมุนของดวงอาทิตย์ที่เป็นตัวกำหนดระยะเวลาเช้า กลางวัน กลางคืนที่ผลิตแสงผ่านขนาดและรูปทรงช่องเปิด ผู้การลดทอนเป็นปริมาณของแสงตามทิศทางต่างๆ ที่ขึ้นอยู่กัเวลานั้นเอง ทั้งนี้แสงเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ขึ้นกับเวลา ภูมิอากาศ และสภาพภูมิประเทศ

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41-49

แผนภูมิที่ 5.3 แสดงการสรุปและสังเคราะห์ของปัจจัยด้านจากโครงสร้างไปสู่ช่องเปิด ไปสู่ปริมาณแสง และทิศทางของแสงกับมิติเวลา

5.3.2 ชนิดของแสง

ชนิดของแสงที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นแสงที่ได้จากธรรมชาติมีความสม่ำเสมอแน่นอนของปริมาณแสงและขึ้นอยู่กับเวลา สภาพภูมิอากาศ ฤดู ค่ำย จึงเป็นชนิดของแสงที่สละค่านี้ถึงเมื่อเวลาลดและวางตำแหน่งหลายค่าให้มีความสัมพันธ์กันของชนิดของแสงและทิศทางของแสง เนื่องจากการเกิดภาพปรากฏของลายค่านันต์ต้องอาศัยแสงที่ช่วยทำให้ลายค่าสามารถทำหน้าที่ของมันออกมา ส่วนที่สองเป็นแสงประดิษฐ์ ซึ่งมีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยคือ ในสมัยก่อนแหล่งกำเนิดแสงภายในวิหารคือ เทียนซึ่งให้แสงที่นุ่มนวลแต่มีปริมาณแสงน้อยแต่ให้ความรู้สึกที่อ่อนช้อยและอ่อนไหวตามเปลวเทียน แต่ในปัจจุบันมีการใช้ไฟฟ้าเกิดขึ้นจึงเกิดติดตั้งไฟภายในวิหารเพื่อความสวยงามและความสว่าง แต่ทว่าแสงที่ได้รับนั้นแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นกับการพิจารณาการใช้สีของแสง โคมไฟ และชนิดของหลอดไฟ เนื่องจากปัจจุบันมีชนิดของหลอดไฟมากมายที่นำมาใช้ในสร้างคุณลักษณะภายในวิหาร คือ หลอดอินแคนเดสเซนต์ (Incandescent) คือ หลอดไส้หรือหลอดอินแคนเดสเซนต์ มีทั้งชนิดแก้วใสและแก้วฝ้า ให้แสงสีเหลืองส้ม แต่อายุการใช้งานสั้นมาก และเปลืองไฟมาก ปัจจุบันจึงไม่นิยมใช้หลอดฟลูออเรสเซนต์ (Fluorescent) แบบสี Warm light ที่ให้แสงสีเหลืองอมขาวมีความสว่างในการมองเห็นเหมาะสำหรับที่ต้องการแสงแบบเลียนแบบธรรมชาติ มีอายุการใช้งานและประหยัดไฟจึงเหมาะสำหรับการใช้ภายในวิหารแต่เนื่องจาก หลอดไฟมีขนาดยาวและใหญ่จึงสามารถใช้ได้ในแบบจุดเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีหลอดฟลูออเรสเซนต์แบบประหยัดไฟที่มีรูปร่างคล้ายหลอดอิน

แคนเดสเซนส์ที่เหมาะสมสำหรับการใช้เน้นแสงเฉพาะจุด อีกทั้งยังประหยัดไฟและมีอายุการใช้งานที่นานอีกด้วย

5.3.2 สีของแสง

แสงจะมีผลต่อระยะเวลารับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนแล้ว แสงยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างเวลา และสถานที่อีกด้วย และปัจจัยที่สำคัญในการสร้างปรากฏการณ์ของวิหารลายคำคือ สีของแสงสว่างภายในวิหารและลายคำที่สอดคล้องกัน ตัวอย่างเช่น วิหารลายคำที่มีการดูแลเรื่องระบบแสงสว่างเป็นอย่างดี มีการศึกษาเรื่องแสงที่สร้างบรรยากาศของพื้นที่ว่างภายในวิหาร โดยใช้ความสว่างเพื่อครอบครองบริเวณที่ไม่กว้างมากนักรอบๆ ตะเกียงหรือดวงไฟจากเทียนที่จุดขึ้น ลักษณะดังกล่าวทำให้ห้องไม้ได้ถูกกำหนดด้วยฟารอบด้านอีกต่อไป บริเวณที่สว่างจะประสานเข้ากับบริเวณที่มีดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้มองไม่เห็นเขตแบ่งระหว่างสองบริเวณว่าอยู่จุดใด แสงเทียนที่ให้แสงสีเหลืองทองที่ริบหรี่และเคลื่อนไหวตามจังหวะของกระแสลม สร้างบรรยากาศของแสงสลัว ทำให้เกิดความรู้สึกที่แปรเปลี่ยนไปตามการเคลื่อนไหวของเปลวไฟลักษณะดังกล่าวทำให้ภาพของโลกของความเป็นจริงที่สามารถรับรู้ได้ด้วยตาและโลกแห่งจินตนาการที่สามารถรับรู้ได้ด้วยใจเชื่อมโยงเข้า¹³⁷ ในปัจจุบันแสงสีเหลืองทองเช่นนี้ถูกแทนที่ด้วยลักษณะของการใช้หลอดไฟแบบหลอดไส้ (Incandescent) ที่สามารถสร้างบรรยากาศได้ใกล้เคียงกับแสงเทียนแต่แสงจากหลอดไฟจะเป็นแสงที่มีความนิ่งไม่เคลื่อนไหวเหมือนแสงจากเทียน การใช้แสงสีเช่นนี้พบมากในการใช้สอยส่วนที่ต้องการการพักผ่อน เช่น บ้านหรือรีสอร์ท ที่ต้องการสร้างบรรยากาศของความผ่อนคลาย และยังช่วยในการสร้างบรรยากาศของวิหารในเวลาค่ำคืนได้เป็นอย่างดี ลักษณะของการใช้งานของแสงสีเหลืองทองนี้จะมีการนำมาใช้ในส่วน of พื้นที่ต่างๆ เช่นภายในที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ที่ต้องการสร้างความคิดหรือสร้างจินตนาการในเรื่องต่างๆ สีของแสงธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะบรรยากาศของแสงที่เกิดจากสีทองของแสงเทียน ที่ให้แสงที่นุ่มนวลแต่มีปริมาณแสงน้อยแต่ให้ความรู้สึกที่อ่อนช้อยและอ่อนไหวตามเปลวเทียน เกิดเป็นแสงสลัวที่สร้างบรรยากาศให้พื้นที่ว่างมีความน่าเกรงขาม น่าศรัทธา เพื่อรักษาบรรยากาศให้พื้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์ หลักการนี้เป็นหลักการใช้สีของแสงที่เกิดตั้งในอดีตในอาคารทางพุทธศาสนา ทำให้เห็นว่าในปัจจุบันผู้คนได้หลงลืมและไม่ได้ให้ความสำคัญของเรื่องของสีแสงสว่างไปเสียแล้ว ซึ่งแตกต่างกับวิหารปราสาทที่มีปัญหาเรื่องแสงและสีของแสงอย่างมาก คือ วิหารยังขาดหลักการและข้อเสนอแนะในการบูรณะที่คำนึงถึงความสวยงาม ยังมีประเด็นเรื่องสีของแสงภายในวิหารที่ใช้สีไฟสีขาว (Cool White) เป็น

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87

ส่วนใหญ่ ซึ่งสีแสงแบบนี้ไม่เหมือนหรือคล้ายกับแสงธรรมชาติเกิดเป็นความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมชาติเหมือนแสงประดิษฐ์ แต่ให้ปริมาณแสงที่มากกว่าเท่านั้น จึงขาดความสวยงามทำให้การรับรู้ระหว่างคนและลายคำรู้สึก *แปลก* อีกด้วย ดังนั้นความสำคัญของสีของแสงจึงไม่ใช่แค่เรื่องของ การสร้างบรรยากาศเท่านั้น แต่ยังให้ความรู้สึก และเป็นตัวเชื่อมระหว่างเวลา และสถานที่ ก็สามารถทำให้หวนระลึกถึงบรรยากาศเก่าๆ กลับมา หรือเป็นดึงเอาความทรงจำเดิมย้อนกลับมาตีความใหม่ในเหตุการณ์ปัจจุบัน ที่มีสภาวะสีของแสงของบรรยากาศที่คล้ายคลึงกัน และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ลายคำปรากฏตัวได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5.4 รูปแบบและความหมายของลายคำ คือ วิเคราะห์จากข้อมูลจากปัจจัยด้านลวดลายลายคำว่ามีผลต่อปรากฏการณ์กับการรับรู้ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหารอย่างไร

5.4.1 รูปแบบของลวดลายลายคำ

รูปแบบหรือศิลปะของลายคำในล้านนาจะมีลายที่คล้ายคลึงกันแต่การใช้ลวดลายในการประดับโดยมีความหมายของลวดลายที่เขียนแตกต่างกันไป ซึ่งแตกต่างกับลายลงรักปิดทองที่ใช้ประดับเพื่อประดับแต่ไม่มีความหมายแฝงอยู่เช่น ลายหม้อปุระณะฆูณะ ที่มีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ภายในวิหารล้านนาจะพบว่านิยมเขียนลวดลายที่มีลักษณะอ่อนช้อย สอดคล้องและต่อเนื่องกันเพื่อสร้างเรื่องราวภายในวิหาร นอกจากความหมายของลวดลายที่ใช้เขียนแล้วผู้วิจัยยังพบว่าลายคำ มีผลต่อผู้ประชากรตัวอย่างเมื่อเกิดปรากฏตัวแล้วส่งผลกระทบต่อความรู้สึกที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ในวิหารปราสาทมีลวดลายลายคำปรากฏที่บริเวณด้านหลังและด้านข้างของพระประธาน โดยเป็นรูปของพุทธประวัติและรูปพระซำๆกัน และลวดลายที่เสาที่เป็นรูปของเทวดา หนูมานและพระอินทร์ ที่ต้องการสื่อความหมายให้ผู้คนที่เข้าไปภายในวิหารนั้นเกิดความเคารพและยำเกรงต่อสถานที่อีกทั้งลวดลายที่เป็นเรื่องต้องบอกเล่าเรื่องราวทางพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งลวดลายส่วนใหญ่อยู่ในโครงสร้างที่มีขนาดใหญ่ซึ่งน่าจะเกิดจาก ผู้สร้างต้องการให้ลายคำ ปรากฏดังต่อคนที่เข้ามาแล้วรับรู้ถึงตัวตน และรู้สึกเหมือนตัวเองมีตัวตน รู้สึกได้ว่าอยู่ที่จุดยืนใด แล้วปรากฏตัวต่อลายคำเช่นเดียวกัน เป็นปฏิกริยาระหว่าง วัตถุและ ประชากรตัวอย่างที่สามารถรับรู้ซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นความรู้สึกและจินตนาการเหมือนกลับว่า *ถูกกระทำ* แสดงให้เห็นว่า ลายคำนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงลวดลาย แต่ยังมีอิทธิพลเสมือนมีหน้าที่ในการสื่อความ กระตุ้นให้เกิดจินตนาการทำให้ผู้คนที่มีความรู้สึกเหมือนถูกจ้องมอง

ลายคำภายในวิหารน้ำแต้มถือว่าเป็นลวดลายที่สวยงามและหาได้ยาก ลวดลายส่วนใหญ่เป็นรูปลักษณะของบรรยากาศ ณ เหตุการณ์ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงอยู่ใต้ต้นโพธิ์โดยจำลองลวดลาย

ด้านบนเป็นป่าหิมพานต์และเสารอบด้านเป็นลายเถาวัลย์เกลียวดอกไม้ต่างๆ จนประชากรตัวอย่าง ทั้ง 4 จินตนาการร่วมได้ ถึงแม้สภาพทางลวดลายจะทรุดโทรมทำให้เกิดการรับรู้ที่ซ้ำ แต่ประชากร ตัวอย่างก็สามารถใช้ประสบการณ์ของแต่ละคนจินตนาการและสมมุติบรรยากาศได้

ส่วนลวดลายภายในวิหารลายคำ จะเป็นเรื่องราวของสังข์ทอง แต่เนื่องจากลวดลายมีการ แก๊วหลายยุคหลายสมัยทำให้ลวดลายคำภายในวิหารดูใหม่และชัดเจนเกือบสมบูรณ์ ทำให้เกิด ปรากฏการณ์ที่สมบูรณ์เมื่อผู้ประชากรตัวอย่างเข้าไปเก็บข้อมูล พบว่าข้อมูลที่ได้จากการบรรยาย ของประชากรตัวอย่างได้มีการพูดถึงความหมายของแต่ละลวดลายอย่างละเอียดและให้ความหมาย ของลายคำได้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่า ความสมบูรณ์ของลายก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการสื่อ ความหมายและรู้สึกของประชากรตัวอย่างด้วย

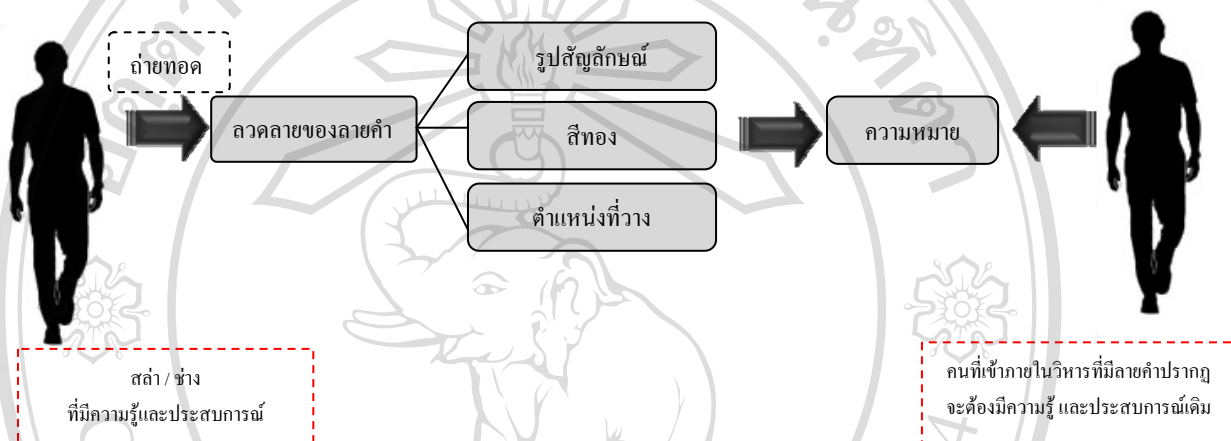
ลวดลายลายคำภายในวิหารพระนางจามเทวี มีการทรุดโทรมอย่างมากแต่เนื่องจากทางวัด ได้ดูแลรักษาลายคำและประเพณีไว้เหมือนเดิมเหมือนครั้งอดีต ทำให้ในการเก็บข้อมูลของ ประชากรตัวอย่างนั้น สามารถรับรู้ถึงปรากฏการณ์ได้อย่างดีอีกทั้งลายคำยังสามารถปรากฏตัวต่อ ประชากรตัวอย่างได้ดี แต่มีบางช่วงที่ขาดหายไปบางเนื่องจากเกิดความไม่ต่อเนื่องของลวดลาย

วิหารไหล่หิน วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง ลวดลายส่วนใหญ่อยู่ด้านบน โครงสร้าง ของวิหารส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวคล้ายกับวิหารน้ำแต้ม ซึ่งเป็นการกำหนดสายตาของคนเพื่อให้ แหงมองประกอบวิหารมีลักษณะไม่สูงนัก เมื่อเวลาเข้าวิหารจึงต้องนั่งลงมองลายคำ เสมือนเป็น ความตั้งใจของช่างในอดีต

5.4.2 ลวดลาย ความหมายและการตีความ

เมื่อพิจารณาปัจจัยรูปแบบของลวดลายในข้างต้น พบว่ารูปแบบลวดลายนั้น เป็นแค่ส่วน หนึ่งในการรับรู้ เนื่องจากการรับรู้จะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ เกิดการให้ความหมายและตีความ จากสิ่งที่ รับรู้ได้จากสายตาแล้วตีความหมายออกมาในรูปแบบของการให้ความหมายนั่นเอง ในการเก็บ ข้อมูลพบว่าเมื่อปัจจัยทางกายภาพสมบูรณ์และสอดคล้องกันกับปัจจัยด้านแสงสว่าง เมื่อประกอบ กับการรับรู้ผ่านลวดลาย ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนจะตีความจากสิ่งที่ได้รับรู้ออกมาเป็นการให้ ความหมาย โดยใช้ความรู้ผ่านประสาทสัมผัส ทางการมองเห็น ในขณะที่เดียวกันก็เน้นการทำความเข้าใจ ใจปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมมนุษย์โดยอาศัยการตีความโดยนัยแห่งการกระทำและเจตนา ภายใต้อริบทด้านเวลา สถานที่ ค่านิยมและวัฒนธรรม หรือ พูดยให้เข้าใจโดยง่ายคือ เมื่อประชากร ตัวอย่างพบเห็นลายคำและลายคำปรากฏตัวเผยตัวมันเองออกมา ให้ประชากรตัวอย่างได้รับรู้ผ่าน บรรยากาศ พื้นที่ และปัจจัยอื่นๆ ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการย้อนกลับดึงเอาประสบการณ์ในอดีต (Layers of Meaning) กลับมาทำให้เกิดการให้ความหมายอย่างรวดเร็ว เป็นประสบการณ์ใหม่ที่อยู่

บนพื้นฐานของความทรงจำเดิมนั่นเอง ในการตีความและให้ความหมายต้องอาศัยการรับรู้หลายคำใน พื้นที่ ผ่านการมองเห็น ร่างกายไม่ได้เป็นแค่การรับรู้ความสัมพันธ์แบบกายภาพ เป็นการรับรู้ที่เกิดจากการสร้าง (Constitution) ขึ้นภายในจิตสำนึกเอง การนำเสนอมิติของความความหมายนี้ นำไปสู่การสร้างพื้นที่ให้มีมีความหมายนั่นเอง ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้การตีความและการให้ความหมาย เป็นส่วนหนึ่งที่ต่อเชื่อมกับปรากฏการณ์วิทยา ที่อธิบายผ่านการเข้าใจความหมายของกระบวนการรับรู้สู่การการตีความอย่างรวดเร็วออกมาเป็นการให้ความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ

แผนภูมิที่ 5.4 แสดงกระบวนการทำงานของวลีหลาย ความหมายและการตีความ

จากกระบวนการการทำงานทั้งหมดขึ้นจากความตั้งใจที่จะถ่ายทอดของช่าง/สล่า ที่มีความรู้ ความตั้งใจจากประสบการณ์ จินตนาการของตนเองถ่ายทอดผ่านหลายคำ ที่มีการคิดรูปแบบของวลีหลายผ่านในรูปสัญลักษณ์ การใช้สีทองของลาย และตำแหน่ง จังหวะการวางหลายคำ เพื่อให้เกิดความหมาย เมื่อผู้คนเข้ามาพบเห็นจนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากความตั้งใจของช่างตั้งแต่แรกนั่นเอง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า คนทุกคนที่เข้ามาในวิหารจะสามารถรับรู้ถึงปรากฏการณ์นี้ได้ทุกคน ทั้งนี้ขึ้นกับความรู้ ประสบการณ์ตลอดจนพื้นฐาน และพื้นเพ ของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถรับรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด แต่ทั้งนี้ประสบการณ์เดิมที่ว่านั้นปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่หล่อหลอมให้คุณค่าของความสวยงาม และความชื่นชอบของคนเปลี่ยนแปลงไปดังนั้นค่ามาตรฐานของประสบการณ์ที่ใช้วัดและให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ที่พบเห็นของแต่ละบุคคลจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตตามสถานะสังคม ยุคสมัย และกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

5.5 ประสบการณ์เดิม

วิเคราะห์จากข้อมูลจากปัจจัยด้านประสบการณ์เดิมหรือ “รากเหง้า” ของประชากร ตัวอย่างนั้นมีอิทธิพลต่อปรากฏการณ์ ปัจจัยนี้ถือเป็นพื้นฐานในการสร้างกระบวนการทัศนแบบ

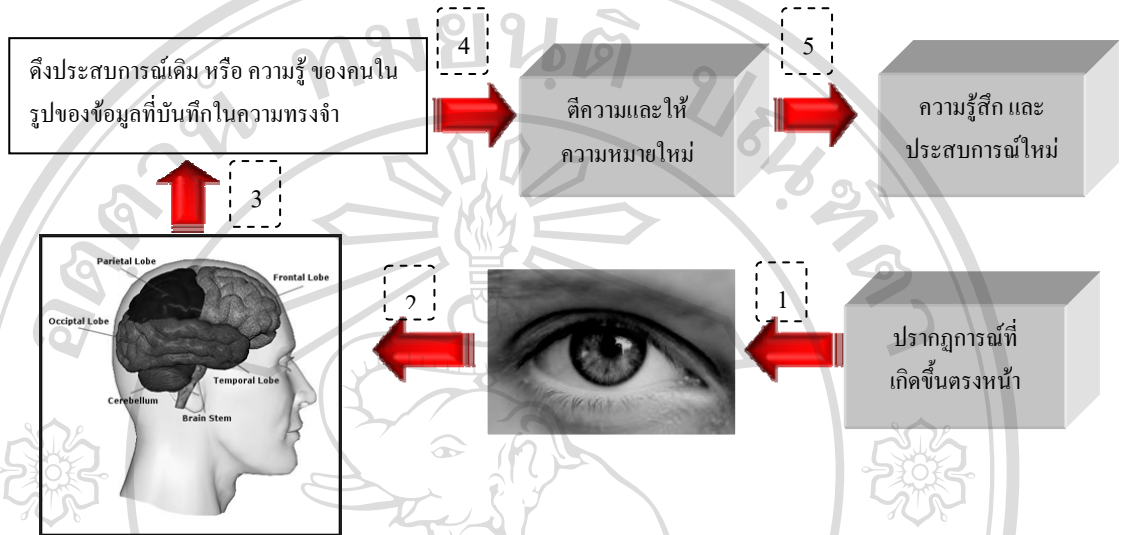

ปรากฏการณ์วิทยา เนื่องจากถือว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงการซ้อนทับกันของความเป็นจริงตามการมองเห็นและความเชื่อ โลกแห่งความศรัทธา หรือตามคติทางพุทธศาสนา ของประชากรตัวอย่าง ดังนั้นจะมีปรากฏในข้อมูลด้านประสบการณ์เป็นนัยยะ จากการเก็บข้อมูลวิหารลายคำด้านประสบการณ์ของ ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน พบว่ามีการดึงเอาประสบการณ์ในอดีต (Layers of Meaning) ย้อนกลับเข้าไปเข้ามา ภายใต้การตีความและให้ความหมายกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตรงหน้า ณ เวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลวิหารปางขงคก ที่ประชากรตัวอย่างมีการย้อนกลับดึงเอาประสบการณ์ที่เคยไปวัดในอดีตประกอบกับความรู้ทางพุทธธรรม มีการตีความใหม่ให้ความรู้สึก ณ เวลานั้น เกิดเป็นความศรัทธาและระลึกถึงการเข้ามาภายในวิหารในครั้งอดีต ทั้งนี้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตรง หน้า จะขึ้นอยู่กับพื้นฐาน/ พื้นเพ ของประชากรตัวอย่างละคน โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

- *ประชากรตัวอย่าง 1* เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ เคยไปวัดทั้ง 5 วัดมาแล้ว และไปวัดพระสิงห์เป็นประจำ จะเห็น ได้ว่าในการเก็บข้อมูลทั้ง 5 วิหารผู้ร่วมวิจัยจะเขียนบรรยายและรับรู้สิ่งต่างๆ ได้เร็วและไม่แก่รูปสัญลักษณ์ซึ่งน่าจะเพราะประชากรตัวอย่าง 1 เรียนที่คณะวิจิตรศิลป์ ทำให้สามารถแยกแยะลวดลายต่างๆ ได้ดี อีกทั้งมักจะเขียนบรรยายความรู้สึกต่างๆ แสดงถึงความหมายของลายคำและความสัมพันธ์ของพื้นที่ภายในวิหารได้ชัดเจนอีกด้วย
- *ประชากรตัวอย่าง 2* เป็นคนจังหวัดลำปาง เคยไปวัดทั้ง 4 วัด แต่ไปที่วัดพระธาตุลำปางหลวง จะเห็นว่าประชากรตัวอย่างที่ 2 มักสนใจสิ่งแวดลอมรอบวิหารและภายในวิหารก่อนที่สนใจลายคำ แต่มีการบรรยาย มักบรรยายถึงความทรงจำเก่าสมัยเด็กและวัดที่เคยไปแล้วเปรียบเทียบข้อมูล
- *ประชากรตัวอย่าง 3* เป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ เคยไปวัดทั้ง 4 วัด เข้าวัดที่วัดพระสิงห์เป็นประจำ เรียนอยู่ปี 3 คณะวิจิตรศิลป์ เนื่องจากเป็นคนสนใจการถ่ายรูปและชอบเที่ยวโบราณสถานจะเห็นว่าข้อมูลของประชากรตัวอย่าง 3 จะเป็นข้อมูลด้านรูปเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นอีกคนที่สามารถเข้าใจความหมายของลายคำได้ชัดเจนและเร็ว เก็บรายละเอียดได้คล้คลาย
- *ประชากรตัวอย่าง 4* เป็นคนจังหวัดลำปาง ไปวัดทั้ง 4 วัดเป็นประจำเรียนคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มักมีการบรรยายถึงการเคลื่อนไหวของลวดลายต่างๆ

ทั้งนี้ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนนี้ไม่ได้เป็นตัวแทนของคนทั้งหมดที่เข้ามาภายในวิหาร แต่เป็นตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาหาปรากฏการณ์โดยการคล้คลายและอธิบายว่ามีกระบวนการ

ทำงานอย่างไร เกิดการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากสาเหตุอะไรบ้าง ดังนั้นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ ละวิหาร อาจจะไม่เกิดขึ้นกับทุกคนเลยก็ได้ เพราะมันเกิดขึ้นตามการรับรู้ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนในงานวิจัยชิ้นนี้เท่านั้น

แผนภูมิที่ 5.5 แสดงการสรุปและสังเคราะห์ของปัจจัยด้านประสบการณ์เดิม

จากประสบการณ์พื้นฐาน/พื้นเพ ของประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน นั้นจะสามารถทำงาน ได้ตามกระบวนการที่ว่า เมื่อเข้าไปวิหารที่เกิดปรากฏการณ์จากความสัมพันธ์ของลายคำและพื้นที่ ผ่าน การรับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้า ในขั้นตอนนี้ประชากรตัวอย่างจะดึงเอาประสบการณ์เดิม หรือความรู้ที่มีอยู่ในความเป็นอัตบุคคลที่ผ่านการคัดเลือกและกำหนดของงานวิจัยมาแล้ว สมองจะ ตีความและให้ความหมายใหม่ กลายเป็นความรู้สึกและประสบการณ์ใหม่ ในขั้นตอนการทำงานที่ รวดเร็ว ในการเก็บข้อมูลพบว่า ประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คนมีการนำความทรงจำหรือประสบการณ์ ในอดีตมาตีความร่วมกับปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นภายในวิหาร ก่อเป็นความหมายเชิงลึกในพื้นที่ (Place) หมายถึงพื้นที่ซึ่งมนุษย์สามารถแสวงหาอัตลักษณ์แห่งตนได้ในสถานที่ ด้วยความรู้สึก ผูกพันกับสถานที่โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ ภายในที่อยู่อาศัยที่สามารถสร้างความรู้สึกผูกพันกับสถานที่ได้นั้นเกิดมาจากลักษณะเฉพาะ หรือ “จิตวิญญาณของสถานที่นั้นๆ” (Spirit of Place) ซึ่งแฝงอยู่ในวัฒนธรรมความเป็นอยู่และบริบท สิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่สร้างความหมายในเชิงลึกให้กับพื้นที่ โดยลายคำจะทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ เชื่อมโยงบรรยากาศที่เกิดขึ้นในอดีตให้ปรากฏอยู่ในสถานที่ ณ เวลา

5.6 สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านประสบการณ์การรับรู้ที่ศึกษาจากประชากรตัวอย่างทั้ง 4 คน จากการเก็บข้อมูลจำนวน 5 วิหาร สามารถคลี่คลายปรากฏการณ์ร่วมได้โดยใช้ปัจจัยเป็นเครื่องในการชี้วัดปรากฏการณ์ร่วมๆ ที่ขึ้นกับประชากรตัวอย่างแต่ละคน แต่ในการวิจัยพบว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างลาคำกับพื้นที่ที่มีการซ้อนทับของปัจจัยหลายปัจจัยที่ซ้อนทับกัน ซึ่งยากต่อการคลี่คลายออกมาเป็นประเด็นเนื่องจากในแต่ละวิหารเกิดการให้ความหมายของพื้นที่แตกต่างกันตามปัจจัยด้าน โครงสร้าง แสง เวลา ตำแหน่ง จากการวิเคราะห์พบว่าเมื่อพูดถึงปัจจัยหนึ่งก็จะมีอีกปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอแสดง แต่ที่งานวิจัยชิ้นนี้แยกออกเป็นประเด็นเนื่องจากต้องการทำความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างลาคำและพื้นที่ เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่า ปัจจัยด้านกายภาพเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์การรับรู้ระหว่างลาคำและพื้นที่ อีกทั้งเชื่อว่าลาคำในปัจจุบันไม่สามารถทำหน้าที่และปรากฏตัวออกมาได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อพิจารณาผ่านปัจจัยทั้ง 5 หน่วยที่ประกอบไปด้วย คือ สภาพแวดล้อมโดยรอบ, โครงสร้างวิหาร, แสงสว่าง, ลาคำ และประสบการณ์เดิม / พื้นที่ โดยปัจจัยทั้ง 5 หน่วยอยู่ในโครงสร้างการทำงานของกระบวนการทัศนปรากฏการณ์วิทยาของความสัมพันธ์ระหว่างลาคำกับพื้นที่ในวิหารล้านนา ผ่านการปรากฏตัวของลาคำสู่การรับรู้ของประชากรตัวอย่างกลายเป็นประสบการณ์ ติความ และให้ความหมาย ผู้วิจัยเชื่อว่า ประชากรตัวอย่างที่มีประสบการณ์เดิม หรือพื้นที่คล้ายกัน สิ่งที่ได้ออกมาจากประสบการณ์ใหม่จะอยู่ในทิศทางข้อมูลเดียวกันในการสรุปผลการศึกษาระบุอธิบายผ่านปัจจัย ดังนี้คือ

ตารางที่ 5.1 แสดงผลสรุปของการวิจัยที่อธิบายผ่านปัจจัย

ปัจจัย	สรุปผลงานวิจัย
การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ	เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่ลาคำมากที่สุดและเป็นปัจจัยต้นๆ ที่ทำให้กระบวนการด้านปรากฏการณ์วิทยาของความสัมพันธ์ระหว่างลาคำและพื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตโดยแบ่งเป็น 1. การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพมีสาเหตุเริ่มต้นมาจาก การบูรณะ โดยวิหารส่วนใหญ่ถูกมุ่งเน้นบูรณะเพื่อการซ่อมแซมเท่านั้น ขาดการคำนึงถึงผลที่จะได้รับหลังจากการบูรณะ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ 2. การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อและกระทำต่อ ผู้ร่วมวิจัย ให้เกิดการรับรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป 3. สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการทำงานของลาคำในกระบวนการรับรู้ จะเห็นว่าปัจจัยทั้ง 3 เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน หรือจะพูดได้ว่า เมื่อปัจจัยหนึ่งเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลการเปลี่ยนแปลงการกับอีกปัจจัยหนึ่งด้วย

ตารางที่ 5.1 แสดงผลสรุปของการวิจัยที่อธิบายผ่านปัจจัย (ต่อ)

ปัจจัย	สรุปผลงานวิจัย
โครงสร้าง-ตำแหน่ง ของลายคำ	เนื่องจากลายคำอาศัยตำแหน่งการวางและการทำงานผ่าน โครงสร้างและกายภาพโดยรอบ ตลอดจนถึงการดูแลรักษาของวิหาร อีกทั้งส่งผลปัจจัยด้าน โครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งของลายคำที่ โครงสร้างมีความสัมพันธ์แบบเชื่อมโยงและเอื้อให้ลายคำทำหน้าที่และปรากฏตัวได้ผ่าน ตำแหน่ง การปรากฏตัวของลายคำ และ โครงสร้างยังสามารถกำหนดตำแหน่งในการวางตัว(Orientation) ของประชากรตัวอย่าง ผ่านการมองเห็นสิ่งต่างๆ เกิดเป็นสำนึกรู้ตัวที่เป็น การกระทำจากการวัตถุที่ปรากฏตัวแล้วจะเกิดการรับรู้เป็นกระบวนการสนองกลับอย่างรวดเร็วผ่านร่างกายและความนึกคิด ทั้งนี้ปัจจัยนี้ยังอาศัยการทำงานของปัจจัยด้านแสงสว่างอีกด้วย
แสงสว่าง	ถือเป็นปัจจัยที่น่าสนใจและสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจาก “บรรยากาศ” ภายในวิหารสามารถขึ้นขึ้นได้ เนื่องจากการเอื้อและกระตุ้นของแสงสว่าง ทั้งนี้แสงยังทำหน้าที่เป็นตัวสะท้อนและประกอบสร้างปัจจัยอื่นๆ ให้ทำงานผ่านการทำงานที่สัมพันธ์กันของแสงที่มีเรื่องของ 1. ช่องเปิด ไปสู่ปริมาณแสงและทิศทางของแสงกับมิติเวลา จากปัจจัยทั้งหมดเป็น ความสัมพันธ์แบบส่งผลซึ่งกันและกัน คือ ขนาดของช่องเปิดมีผลต่อปริมาณของแสงที่จะเข้ามาทั้งนี้ขึ้นกับรูปทรงและขนาด และส่งผลต่อทิศทางของแสง ที่ทำให้การรับรู้แบ่งระยะใกล้ไกลได้ ทั้งนี้ถูกครอบคลุมด้วยมิติของเวลาที่เป็นตัวเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน 2. ชนิดของแสง แบ่งเป็น2ส่วนคือ แสงธรรมชาติที่ให้สีและบรรยากาศที่นุ่มนวลและพอดีต่อการมองเห็น แสงประดิษฐ์ที่อาศัยการใช้และคำนวณปริมาณแสงจากการเลียนแบบธรรมชาติที่พอดีและสร้างบรรยากาศสวยงาม 3. สีของแสง เป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้เกิดบรรยากาศและความหมายต่างภายในพื้นที่ ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า แสงสีเหลืองแบบแสงเทียนมีส่วนช่วยและส่งผลให้ลายคำปรากฏตัวและทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ระลึกถึงบรรยากาศเก่าๆ ด้วย 4. โดยเวลาส่งผลต่อปริมาณแสงและทิศทางแสง ตามการหมุนของดวงอาทิตย์ที่กำหนดระยะเวลา เช่น กลางวัน กลางคืน ซึ่งขึ้นกับขนาดของช่องเปิดด้วย อีกทั้งมิติเวลาเป็นตัวช่วยจดจำเหตุการณ์ในรูปของบรรยากาศที่บันทึกลงในความทรงจำ
รูปแบบและ ความหมายลายคำ	เป็นปัจจัยที่อธิบายและคลี่คลายรูปแบบและความหมายของลายคำว่ามีกระบวนการทำงานผ่านการตีความหมาย จากการมองเห็นที่คลี่คลายจากลักษณะทางกายภาพ ที่กำหนดและสร้างจินตนาการในรูปแบบของการใช้ลายคำช่วยให้เกิดการดึงเอาความทรงจำออกมา ผ่านการย้อนกลับของกระบวนการทำงาน อีกทั้งรูปแบบของลายคำยังเป็นความตั้งใจของสถาปนิกที่สื่อความหมายของลายคำออกมาในรูปแบบของลายคำในรูปแบบต่างๆ ความหมายของลายคำเป็นการทำงานบนพื้นฐาน โครงสร้างปรากฏการณ์ เมื่อรู้หรือค้นพบว่า การตีความเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่ย้อนกลับดึงประสบการณ์เดิมกลับมาตีความและให้ความหมายแบบมีสติสัมปะชัญญะ

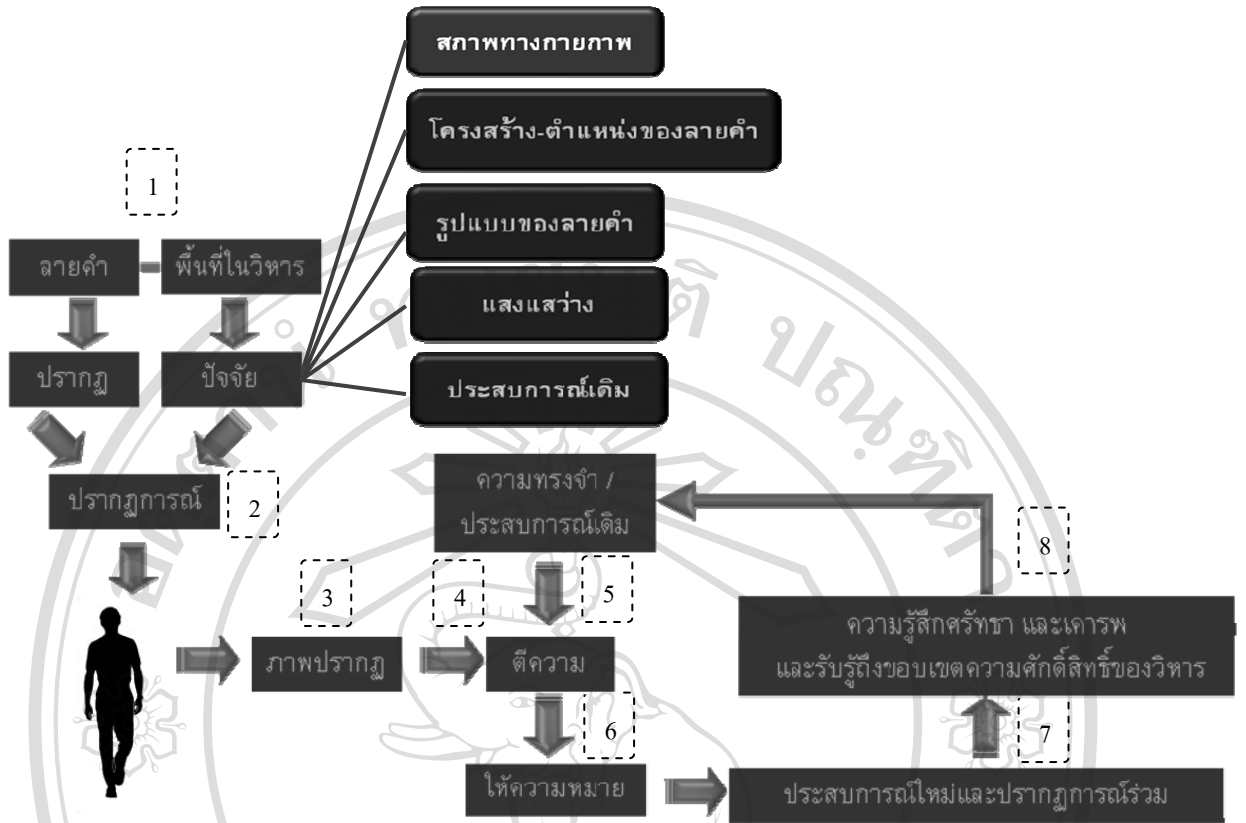

ตารางที่ 5.1 แสดงผลสรุปของการวิจัยที่อธิบายผ่านปัจจัย (ต่อ)

ปัจจัย	สรุปผลงานวิจัย
ประสบการณ์เดิม	ประสบการณ์เดิมหรือพื้นเพ เป็นเหมือนหน่วยความทรงจำ คลังความรู้ความรู้สึกที่สะสมเอาอยู่ในรูปแบบของความทรงจำ เมื่อเกิดการพบเห็น รับรู้สร้างประสบการณ์ใหม่ จะเกิดการดึงย้อนเอาประสบการณ์เดิมกลับมาอย่างรวดเร็วและให้ความหมาย ตามความรู้สึก ณ ขณะนั้น กระบวนการนี้เป็นการทำงานแบบซ้ำไปซ้ำมา ทั้งนี้ประสบการณ์ใหม่ที่มีความหมาย หรือความรู้สึกในรูปทิศทางเดียวกัน ต้องขึ้นกับ “พื้นฐาน” ของแต่ละบุคคลที่มีความสนใจ ถิ่นที่อยู่ หรือมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคล้ายๆ กันมาก่อน ยังเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ดีความ และให้ความหมายของพื้นที่ ที่เกิดขึ้นในรูปแบบของปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นภาพอดีตที่ซ้อนทับอยู่กับภาพปัจจุบันและอาจทำให้คิดถึงภาพอนาคตได้

จากการศึกษาผ่านปัจจัยทั้ง 5 หน่วย พบว่าปัจจัยเหล่านี้สามารถช่วยอธิบายและวัดค่าประสบการณ์ของประชากรตัวอย่างออกมาได้ อีกทั้งเป็นการศึกษาผ่านปัจจัยที่ศึกษาผ่านกรอบการมองแบบ “ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา” เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างความหมายในพื้นที่สถาปัตยกรรมต่อไป และสรุปกระบวนการการทำงานปรากฏการณ์ภายในพื้นที่วิหารได้ดังนี้คือ

1. กระบวนการของการทำงานของลายคำในเชิงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหาร เกิดขึ้นโดยอาศัยปัจจัยทั้ง 5 หน่วยในการประกอบสร้างและช่วยให้ “หน้าที่” ของลายคำทำงานต่อประชากรตัวอย่างภายในพื้นที่วิหาร ผ่านการรับรู้และตีความออกมา ใน ณ ช่วงเวลาที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้น และเผชิญหน้ากับประชากรตัวอย่างโดยผ่านการมองเห็นมีหลายปัจจัยที่ซ้อนทับกันยากต่อการแยกออกมา เนื่องจากปัจจัยทั้งหมดมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้พยายามเลือกปัจจัยที่มีความคล้ายคลึงกันและพบเจอในทุกวิหาร เป็นเครื่องมือในการคลี่คลายและอธิบายกระบวนการทำงานของลายคำและปรากฏการณ์ร่วม จึงแยกปัจจัยออกมาเพื่อทำความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหาร
2. พบว่าสมมติฐานที่ว่า ลายคำมีความสำคัญและทำหน้าที่ปรากฏตัวโดยผ่านการรับรู้ของคนที่ใช้เข้าไปใช้ภายในพื้นที่และเป็นตัวสร้างความหมายทางพื้นที่ กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ ก่อให้เกิดการรับรู้เป็นประสบการณ์ จนสามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นความรู้สึกศรัทธา และเคารพในสถานที่นั้นได้ เป็นจริงโดยอาศัยกระบวนการทำงานดังนี้

แผนภูมิที่ 5.6 แสดงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสมมติฐานของงานวิจัย

จากแผนภูมิจำงต้นอธิบายได้ว่า สมมติฐานที่ตั้งในเบื้องต้นนั้นมีวิธีการทำงานโดยที่ลายคำที่อยู่ภายในวิหารที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ (Place) ภายในวิหารที่ประกอบไปด้วยบังจักษ์ต่างๆ ช่วยประกอบสร้างเป็นปรากฏการณ์ภายในวิหาร ผ่านการรับรู้ของประชากรตัวอย่างที่พบเห็นเป็นภาพปรากฏจนตีความและให้ความหมายเป็นประสพการณ์ใหม่จนเป็นความรู้สึกรศรัทธา ศรัทธาและกำหนดขอบเขตของความศักดิ์สิทธิ์ภายใต้การทำงานของภารกิจและเปิดชั้นของประสพการณ์เดิม (Layers of Meaning) ของแต่ละบุคคล ดังกระบวนการทำงานที่สามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

- 2.1 ประชากรตัวอย่าง อยู่ในสถานะ “ผู้ถูกกระทำ” โดยถูกกระตุ้นให้เกิดการรับรู้จากการทำ “หน้าที่” ของลายคำ ในขณะที่ลายคำอยู่ในสถานะเป็น “ผู้กระทำ” โดยการช่วยและประกอบสร้างจากบังจักษ์ก่อให้เกิดเป็นปรากฏการณ์ภายในพื้นที่ ที่นำไปสู่การตีความและให้ความหมายของประชากรตัวอย่างจนกลายเป็นประสพการณ์
- 2.2 ประสพการณ์ที่เกิดใหม่ สามารถเกิดขึ้นได้โดยต้องมีพื้นฐานและความรู้ของประสพการณ์เดิม/พื้นเพ ที่ทำหน้าที่เป็นเหมือนชั้นประสพการณ์ (Layers of Meaning) เมื่อเกิดเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ขึ้นภายในพื้นที่นั้นๆ จะเกิดการดึงเอาประสพการณ์เดิมที่เคยพบเจอจากหน่วยความทรงจำที่เคยบันทึกไว้แล้ว

กลับมาผ่านการ “ตีความ” และ “ให้ความหมาย” ใหม่กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้า

2.3 “การตีความ” เป็นกระบวนการที่เกิดจาก การที่ประชากรตัวอย่างสามารถเห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดจากการปรากฏตัวของลายคำและพื้นที่ เป็นวิธีการที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้ “จิตสำนึก” หรือ “รู้ตัวตนเอง” ในฐานะอัตบุคคลของประชากร ตัวอย่างที่ให้ความหมาย ความรู้สึก ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้าบนพื้นฐานประสบการณ์เดิมที่มี พื้นเพของคนเป็นฐานข้อมูล

2.4 เมื่อประชากรตัวอย่างเกิดการตีความและให้ความหมายแล้ว จะเกิดเป็นกระบวนการที่ประชากรตัวอย่างรับรู้จากภาพปรากฏ จนกลายเป็นความเชื่อ ความประทับใจ ในโลกของความศรัทธา และสะสมความรู้สึก ความรู้ที่ลงในความทรงจำ เมื่อเจอเหตุการณ์เช่นนี้ ก็จะเกิดการทำงานแบบย้อนกลับเข้าไปเข้ามาของกระบวนการนี้ อีกครั้ง

จากกระบวนการทำงานของความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ในวิหารชี้ให้เห็น “หน้าที่” ของลายคำในแง่มุมมองขององค์ประกอบของพื้นที่ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ หรือคุณลักษณะภายในวิหารต่อประชากรตัวอย่างที่อาศัยการปรากฏตัวของตัวมันเอง ภายใต้ปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยและกระตุ้นให้มันทำหน้าที่ได้ จนก่อเป็นความรู้สึกประทับใจและหวนระลึกถึงความศรัทธาในตนเองและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็น โครงสร้างที่เกิดจากกระบวนการรับรู้ ตีความและให้ความหมายอย่างรวดเร็วผ่านความเป็นอัตบุคคลของประชากรตัวอย่างที่ผ่านการคัดเลือกคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกันนั่นเอง เมื่อเกิดการรับรู้ ผลที่ได้ออกมาจะอยู่ในรูปแบบเชิงให้ความหมายในชั้นเชิงจินตนาการคู่ความหมายทางพุทธศาสนาในรูปแบบที่คล้ายกัน คือ การดึงเอาความทรงจำในเรื่องพุทธศาสนา หรือประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้การให้ความหมายก็ขึ้นกับผู้ที่จะดึงประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมมาร่วมในชั้นกระบวนการแปลความหมายหรือไม่ ซึ่งจะเป็นประยุกต์ความคิดและผสมผสานความรู้สึกเดิมมาต่อยอดและให้ความหมายใหม่ภายใต้ความรู้สึกเดิมและแนวทางความหมายเดิมนั่นเอง กระบวนการการทำงานทั้งหมดที่เกิดขึ้นเมื่อผ่านการรับรู้ของประชากรตัวอย่างแล้ว จะก่อก่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาได้ หรือที่เราเรียกว่า การรับรู้ถึงสถานที่ (Sense of Place) นั่นเอง